

Praksis

-Redaktionelt forord

Temaet for dette nummer af Slagmark er *praksis* - et lille ord af græsk oprindelse, som imidlertid har spillet en ganske stor rolle i ide- og filosofihistorien og stadigvæk indgår som et kernebegreb i en lang række forskellige teoretiske traditioner. Begrebet optræder ikke synderligt veldefineret hos Platon, og det er uden tvivl Aristoteles som med sin sondring mellem *theoria*, *praxis* og *poiesis* har haft den største betydning for dets videre skæbne. Selv om idehistorien således ofte har været præget af skarpe opgør med Aristoteles' stedvis noget rigide forståelse af forholdet mellem *theoria*, *praxis* og *poiesis*, er det kendetegnende at en så stor praksistænkner som Karl Marx (1818-1883) uden tøven anså Aristoteles for at være et væsen af en helt særlig art - en såkaldt "Denkriese" [Kæmpetænkner] (Marx 2005: 93). Marx var nemlig helt bevidst om den begrebslige kapital han trak på når han anvendte praksisbegrebet til fx at formulere sine Feuerbatcheser, hvor det bl.a. hedder at

Spørgsmålet om, hvorvidt det tilkommer den menneskelige tænkning objektiv sandhed, er ikke et teoretisk, men et *praktisk* spørgsmål. Det er i praksis, mennesket må bevise sin tænkningens sandhed, dvs. dens virkelighed og magt, dens dennesidighed. Striden om, hvorvidt en tænkning, der isolerer sig fra praksis, er virkelig eller ej, er et rent *skolastisk* spørgsmål. (Marx 1973: s. 402).

Det samme bevidsthed om at stå i gæld til Aristoteles finder man også hos en anden stor praksistænkner, den amerikanske filosof John Dewey (1859-1952), som var en del af den brogede bevægelse i amerikansk filosofi omkring slutningen af 1800- og begyndelsen af 1900-tallet, der, meget sigende, går under betegnelsen *pragmatisme*. I en tidlig artikel fra Deweys hånd, hvor han tillod sig at nyde det behag som kan være forbundet med kontrafaktiske drømmerier, finder man således følgende sigende udbrud: "Tænk engang hvis Aristoteles blot havde assimileret sin ide om teoretisk erkendelse til sin ide om praktisk erkendelse!" (Dewey 1997: 179). Og ja, tænk engang.

Men som bekendt foretog Aristoteles aldrig en sådan assimilering og på trods af den store hyldest til Aristoteles, som både Marx og Dewey giver udtryk for i de ovennævnte citater, er det værd at bemærke at de i citaterne også begge sætter fingeren på det samme problem: forholdet mellem teori og praksis. Dette skyldes uden tvivl, at de begge var drevet af den samme bekymring for teoriens tendens til at blive selvtilstrækkelig – isoleret og skolatisk, som Marx siger – og derfor fandt det værd at understrege, hvordan det at teoretisere selv er en bestemt praksis, en bestemt form for praktisk erkendelse, som Dewey påpeger. Men denne understregning af teoriens praktiske dimension betyder på ingen måde at de så ned på det at teoretisere som sådan – noget som må være åbenlyst for enhver som har læst (eller forsøgt at læse) *Das Kapital*. Snarere tværtimod. For den vedholdende insisteren på teoriens praktiske karakter kan netop også ses som udtryk for en dyb forståelse af at tænkning og teoretiseringen kan være så praktisk magtfuld og indflydelsesrig at en teori, som ikke også forstår sig selv som praksis, let kan føre til den mest hensynsløse magt-udfoldelse og destruktion. Og set i dette perspektiv kunne man endda gå endnu videre og sige, at denne brug af praksisbegrebet tager for givet at enhver praksis er poetisk-skabende, sådan så fremhævelsen af praksisbegrebet ikke kun er udtryk for en insisteren på at al teoretiseringen er praktisk-handlende, men også samtidigt insisterer på tænkningen som poetisk-skabende. Sådan så Aristoteles' skelen mellem *theoria*, *praxis* og *poiesis* nok kan ses som en utrolig analytisk bedrift, som han fortjener fuld ære for, men faktisk snarere rejser et spørgsmål og peger på et problem, end giver nogen løsning, for så vidt som udfordringen er at se det teoretiske og poetiske i praksis, det praktiske og teoretiske i poiesis og det poetiske og praktiske i teorien. En insisteren på praksisbegrebets teoretiske rolle har historisk været én måde at tage denne udfordring op på, og i dette nummers artikler belyses denne tilgang idehistorisk og filosofisk på mangfoldig vis fra Aristoteles over Hegel, Marx, Gadamer og Deweys pragmatisme til den såkaldte praksisvending inden for vor tids videnskabsstudier.

I den første artikel ”Praksis, praktisk filosofi, praksisfilosofi og pragmatisme – bidrag til begrebsafklaring” leverer **Hans Fink** et bidrag til en afklaring af praksisbegrebet og den rolle forståelsen af det idag spiller inden for praktisk filosofi, praksisfilosofi og pragmatisme. Med udgangspunkt i en analyse af Aristoteles forskellige måder at tale om praksis på, hævder han at man kan skelne mellem henholdsvis en kantiansk-aristotelisk og en hegeliansk-aristotelisk tradition for at forstå praksisbegrebet, og at

disse forskellige forståelser desuden har haft stor betydning for, hvordan man har tænkt om filosofiens funktion og indrettet den som fag på universitetet. Mens den kantiansk-aristoteliske forståelse opererer med en skarp sondring mellem teoretisk og praktisk, som afspejler sig i en udbredt forståelse af filosofien som delt i praktisk og teoretisk filosofi, ser den hegeliansk-aristoteliske tradition teori som en form for praksis - en forståelse som igen afspejler sig i de hegeliansk inspirerede filosofitraditioner praksisfilosofi og pragmatisme. Selv om Fink selv har et godt øje til pragmatismens antidualisme og åbenhed, har han dog også blik for problemerne forbundet med dens åbenhed, og fremhæver at det i sidste ende må være et praktisk spørgsmål, om man skal bruge praksisbegrebet til at drage grænser eller til at ophæve dem.

Ligeledes med udgangspunkt i Aristoteles behandler **Kresten Lunds-gaard-Leth** i "Forståelsens praksis - Gadamer's hermeneutiske ontologisering af Aristoteles' praksisanalyse" en række slående strukturligheder mellem Aristoteles' analyse af praksisbegrebet og Gadamer's hermeneutik. I artiklens første del gives en dybdegående analyse af Aristoteles' forståelse af forholdet mellem *theoria*, *praxis* og *poiesis*, og det konkluderes, at *praxis* må ses som det, der bedst betegner menneskets egentlige væren-form som "tænkende stræben", og at denne indsigt så at sige ontologiseres af Gadamer. I den anden del udfoldes strukturlighederne med Gadamer's hermeneutik, og det hævdes at Aristoteles' praksisanalyse udgør en model for denne hermeneutik, for så vidt som Gadamer's tre former for (historie) forståelse svarer nøje til de tre vidensformer som Aristoteles knytter til henholdsvis *theoria*, *praxis* og *poiesis*.

I "Pragmatisme og 'practice turn'" anvender **Antje Gimmler** den såkaldte 'praktiske vending' inden for videnskabs- og teknologistudier som baggrund og motivation for en præsentation og promovning af John Dewey's pragmatisme, som hun mener kan yde et radikalt bidrag til denne praktiske vending. Det er her særligt Dewey's begreb om erfaring ("experience"), som tiltrækker sig Gimmler's opmærksomhed, og igennem en analyse af dette begreb mener hun at påvise, at Dewey's forståelse af praksis er betydeligt mere radikal end den gængse forståelse af praksis indenfor den praktiske vending. Som endnu et fingerpeg om denne radikalitet fremhæver hun afsluttende, at denne praksisforståelse har som direkte konsekvens at filosofien og den sociale teoretiker ikke blot skal kritisere fx teknologiproducerende praksisser, men rent faktisk selv må blive en del af disse skabende praksisser.

Et fokus på videnskabs- og teknologistudiernes såkaldte praktiske vending kendetegner også **Casper Bruun Jensen og Christopher Gads** "Praksismagi? - Praksis som tidens løsen og problem i videnskabs- og teknologistudier". Igennem en analyse af tendenser i videnskabs- og teknologistudier belyser de her nogle af de problemer, som kan være knyttet til en al for ensidig fremhævelse af praksisbegrebet, hvor praksis både gøres til forskningsgenstand og til den centrale analytiske kategori. Hermed opstår der nemlig ifølge forfatterne let en fare for at praksis bliver gjort til en slags social essens defineret i modsætning til tænkning, samtidig med at kategorien bliver gjort til en magisk forklarende instans. Som modtræk mod disse latente farer i en ensidig praktisk vending skitserer de selv en position ved navn praktisk ontologi, som ser alt som praksis, men af lige præcis denne grund også aflaster praksisbegrebet teoretisk og empirisk, så det ikke bliver en magisk instans, som skal afsløre sociale essenser.

Hvad betød det, da Marx i sin 11. Feuerbach-tese sagde, at filosofien skal forandre verden og ikke blot fortolke den? I "Marx' forfatterskab: En politisk praksis" giver **Andreas Beck Holm** et bud på, hvad Marx kan have ment med dette igennem en kritik af Althusseres udlægning af forholdet mellem teoretisk og politisk praksis hos Marx. I modsætning til Althusser, som kom tæt på at underordne den politisk praksis under den teoretiske, mener Beck Holm at kunne vise, at Marx konsekvent tilpassede sine teoretiske arbejder til sin politiske praksis, så teori og praksis udgjorde en enhedslig praksis og dermed ikke var opsplittet i en teoretisk og politisk praksis, sådan som Althusser tænkte.

Marx er også i centrum for **Bertel Nygaards** "Social praksis som frigørelse – Karl Marx i den danske offentlighed, 1844-45" men denne gang i et historisk betonet perspektiv, idet artiklen beskriver den tidligste reception og brug af Marx' ideer om social praksis som frigørelse i den danske offentlighed. Denne reception og brug fandt sted i det lille radikale dagblad *Kjøbenhavnsposten*, hvor den unge teolog Frederik Beck var ansat, og uden at kunne være fuldstændig sikker på identiteten af den anonyme skribent i *Kjøbenhavnsposten*, godtgør Nygaard, at det sandsynligvis var Beck der, som den første, formidlede Marx' tanker i den danske offentlighed. Marx' indflydelse i den danske offentlighed var dog kortvarig og igennem en dobbelt kontekstualisering af episoden i relation til Marx egen filosofisk-politiske udvikling og i relation til de politiske forhold i Danmark, som folk som Beck tænkte Marx' tanker ind i, forsøger Nygaard at give en forklaring på, hvorfor denne første danske interesse i Marx' tanker om

social praksis som frigørelse var så kortvarig.

I sin artikel ”Integrationen af psykoterapi og læringsmodeller i et praksisudviklingsperspektiv” behandler **Anders Dræby Sørensen** psykoterapien i et idehistorisk praksisudviklingsperspektiv, hvor han ser på de krav om evidens, som den mangfoldige psykoterapeutiske praksis mødes med af de vestlige stater, hvor det kræves, at den skal legitimere sig med henvisning til statistisk evidens, hvis den skal få statslig støtte, idet staten vil være sikker på, at dens midler bruges på videnskabeligt beviselige behandlinger. Igennem en idehistorisk beskrivelse af psykoterapiens fremkomst og udvikling viser Dræby, hvordan dette legitimeringskrav sætter mange psykoterapeutiske praksisser under pres og favoriserer visse former for psykoterapi frem for andre, idet de lettere kan integreres i det evidensbaserede perspektiv og dermed legitimere sig overfor staten. Artiklen forholder sig overordnet kritisk til denne udvikling og kan ses som et forsvar for psykoterapi som kunst snarere end teknologi.

I intermezzosektionens essay ”Karl Polanyi og utopien om det frie marked” giver **Christian O. Christiansen** slutteligt en introduktion til den ungarsk-canadiske økonomihistoriker Karl Polanyis hovedværk *The Great Transformation*. Polanyis centrale tese i værket er, at det store civilisatoriske sammenbrud i Europa i det 20. århundrede skyldtes en række store samfundstransformationer, som kun kan forstås på baggrund af det 19. århundredes liberal utopier og i essayet, som afsluttets med en aktualisering af Polanyi i forhold til nutidens krise, beskriver Christiansen den rolle som Polanyis to nøglebegreber – ”dobbeltbevægelsen” og ”indlejrethed” – spillede i forhold til at forstå disse store transformationer.

Som altid afsluttes nummeret med en række anmeldelser af idehistorisk interessante bøger. God læselyst!

På redaktionens vegne

Martin Ejlsing Christensen

Litteratur

Dewey, John (1997, [1910]): *The Influence of Darwin on Philosophy and Other Essays*, New York: Prometheus Books.

Marx, Karl (2005, [1872]): *Das Kapital*, Köln: Parkland Verlag.

Marx, Karl (1973, [1888]): ”Tæser om Feuerbach” i *Marx-Engels: Udvalgte skrifter*, Bind II, København: Forlaget Tiden, s. 401-403.

